

MONEDE BIZANTINE DIN NORDUL DOBROGEI

AL. POPEEA

În primăvara anului 1972 am aflat de la Gh. Poenaru Bordea că ărintele Nicanor Pașcanu, starețul Mănăstirii Cocos, are o colecție de monede antice. Ne-am dus acolo împreună cu colegul V. Bauman și la Muzeul din Tulcea, care a avut amabilitatea să ne prezinte¹ iar ărintele ne-a arătat la tustrei colecția sa, alcătuită din monede grecești, romane și bizantine. Conform unei înțelegeri pe care am avut-o, m-am revenit în luna august și am stat câteva zile la mănăstire iar părintele mi-a pus la dispoziție toate exemplarele bizantine pe care le avea. M-a informat că ele au fost recoltate, cu o singură excepție, nr. 58) la Isaccea². Am identificat 149 de exemplare, al căror catalog e publică mai jos³.

1/Mulțumesc pe această cale celor doi colegi care mi-au înlesnit cunoașterea colecției și posibilitatea publicării acestui articol.

2 Conform precizărilor posesorului, monedele au fost găsite aproape toate pe malul Dunării, în port și în împrejurimi. Ele au fost cumpărate sau obținute prin schimb. Se pare că la Isaccea mai există câteva colecții particulare, nu lipsite de importanță.

3 Deoarece multe monede erau încă necurățate am lăsat de-o parte aproape 20 de exemplare acoperite de crustă, cu gândul de a reveni mai târziu, după ce ele ar fi fost tratate măcar cu acid citric. În intenția revizuirii materialului nu am luat nici unul din monedele cu excepția celor pe care le-am decalcat pentru a le confrunța cu planșele din cataloage. Din nefericire, părintele Pașcanu a decedat și a trebuit să mă mulțumesc cu datele consemnate. De asemenea, nu am cuprins în acest catalog un număr de 32 de monede care făceau parte dintr-un tezaur descoperit la Isaccea menționat de B. Mițea în *Dacia*, NS, XV, 1971, p. 413. El a fost descoperit în 1965—1966 de cetățeanul Ion Abrasu. După informațiile pe care mi le-a dat Nicanor Pașcanu, în tezaur s-ar fi aflat cea. 5 000—6 000 de exemplare skifate. În afară de cele pe care le-a obținut Georgescu Cheluță Nicolae, se mai

CATALOGUL MONEDELOR

ANASTASIOS (491—518). PERIOADA III (498—518)

1. AE. 16,20 g., 33,2 mm.

*M. În rest neclar. Constantinopol.
DOW, I, p. 18.⁴

IUSTIN I (518—527).

2. AE. 13,70 g., 29,8 mm.

*M[†]; CON; B.
WROTH, I, p. 14, nr. 21, nota 1.⁵
DOW, I, p. 40, nr. 9 b. 2, pl. VII.

3. AE. 13,35 g., 30 mm.

*M[†]. În rest neclar. Constantinopol.
WROTH, ca mai sus.
DOW, I, p. 41, nr. 11.

4. AE. 7,50 g., 24,5 mm.

*K; officina neclară. Constantinopol.

WROTH, I, p. 15.
DOW, I, p. 42—43.

5. AE. 5,70 g., 26,4 mm.

*K; B. Constantinopol.
WROTH, I, p. 15, nr. 34.
DOW, I, p. 42, nr. 15 b. 1—2.

Fată de ambele cataloage, la noi variantă, cu cruce sus în loc de stea.

IUSTINIAN (527—565). ÎNAINTE DE 538.

6. AE. 8 g., 25,8 mm.

*K. în rest neclar. Constantinopol.
WROTH, I, p. 35.
DOW, I, p. 81.

găsesse în prezent într-o altă colecție cea 300 buc. și în colecția lui Cornes Conușă cea 40 buc. (ambele în Isaccoa).

4 Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, vol. I from Anastasius I to Maurice (491—602), by Alfred R. Bellinger, Washington, 1966, vol. II from Phocas to Theodosius III (602—717) by Philip Grierson, Washington, 1968.

5 Warwick Wroth, *Catalogue of the Byzantine Coins in the British Museum*, I, II. Londra, 1908.

DUPA 538.

7. AE. 16,97 g., 36 mm.

+
M; CON; B; X/X? = 546/7?
DOW, I, p. 91, nr. 45 b.

8. AE. 6,10 g., 22,9 mm.

+
K. În rest neclar. Constantinopol?

9. AE. 5,60 g., 21,3 mm.

+
I; CON; X/ξ /II? = 543/4?
WROTH, I, p. 38, dar nu are anul 17.
DOW, I, p. 98, tot fără anul 17.

10. AE. 4 g., 13,9 mm.

I; CON?; X/XX/? = 556/7?
WROTH, I, p. 39.
DOW, I, p. 101, însă cu ani mai mari.

11. AE. 2,55 g., 14,8 mm.

I; CON; X/XX/II = 558/9
WROTH, ca mai sus.
DOW, ca mai sus.

12. AE. 2,35 g., 14,2 mm.

ξ +. Constantinopol. 543—565.
DOW, I, p. 103, nr. 97 c. 1—4.

13. AE. 12,72 g., 32,4 mm.

+
M; NIKO; B; X/X/I = 547/8
WROTH, I, p. 46, nr. 208.
DOW, I, p. 116, nr. 127 b. 1—3, pl. XXVIII.
IUSTIN II (565—578).

14. AE. 11,75 g., 28,6 mm.

+
M; CON; B; ξ ? = 569/70?
WROTH, I, p. 79, nr. 41.
DOW, I, p. 206, nr. 26 a.

Dublă frapă? (Globul pe care Iustin îl ține în mîna dr. poartă o dublă cruce).

15. AE. 13,15 g., 31 mm.

+
M; CON; ξ; ξ = 569/70
WROTH, I, p. 79, nr. 45.
DOW, I, p. 206, nr. 26 d. 1—2.

16. M; CON; A; ζ = 570/1.
WROTH, I, p. 80, nr. 48—49.
DOW, I, p. 207, nr. 29 a, pl. 1.
17. AE. 10,35 g., 28,3 mm.
*
M; CON; ϵ ; ζ I = 571/2.
WROTH, I, p. 81, nr. 60.
DOW, I, p. 209, nr. 33 a (exemplarul din WROTH).
Din monedă s-a tăiat cu dalta cam 1/3 din av. stînga⁶.
18. AE. 11,50 g., 29 mm.
+
M; CON; A; ζ /II? = 572/3.
DOW, I, p. 209, nr. 34 a, pl. L.
19. AE. 11,72 g., 32 mm.
M; CON; B; ζ I/II = 573/4.
WROTH, I, p. 81, nr. 64.
DOW, I, p. 210, nr. 36 b. 1.
20. AE. 11,75 g., 31,6 mm.
+
M. CON?; ϵ ; I/II = 573/4.
Morrisson, I, p. 131 dar nu off. ϵ pentru anul 41/II⁷.
Nici WROTH și DOW nu au exemplare cu officina ϵ pentru anul 9.
21. AE. 6,62 g., 22,6 mm.
—
K; Γ ; III? = 567/8? Constantinopol.
Morrisson, I, p. 132 dar nu off. Γ pentru anul III.
Nici WROTH și DOW nu au officina pentru anul 3.
22. AE. 12,50 g., 28,8 mm.
+
M; NIKO;; B; ζ = 570/1.
WROTH, I, p. 87, nr. 135.
DOW, I, p. 228, nr. 96 c. 1—4.
23. AE. 5,32 g., 20,3 mm.

⁶ Am considerat că trebuie să consemnez astfel de amănunte, mai ales cînd e vorba de o prelevare de metal după omîterea monedei. Tăieturile de dal-tă pornesc dintr-o singură parte a flanului, iar cele cu foarfeca sînt vizibile pe ambele fețe.

⁷ Cécile Morrisson, *Catalogue des monnaies byzantines de la Biblio-thèque Nationale*, I, II, Paris, 1970.

- +
K; TES; Δ = 568/9.
WROTH, I, p. 84, nr. 105—106.
DOW, I, p. 221, nr. 64. 1, pl. LII.
24. AE. 4,80 g., 19,6 mm.
K; TES. În rest neclar.
MAURICIU TIBERIU (582—602).
25. AE. 10,80 g., 32 mm.
+
M; CON; ϵ ; ζ I = 588/9.
DOW, I, p. 306, nr. 30 e. 1—3, pl. LXVII.
26. AE. 4,23 g., 21,1 mm.
+
K; TES; ζ ? = 586/7
DOW, I, p. 321, nr. 77. 1—4.
27. AE. 5,60 g., 20,2 mm.
+
K; TE; X? = 591/2?
WROTH, I, p. 139, nr. 119.
DOW, I, p. 322, nr. 82. 1.
28. AE. 4,40 g., 20,5 mm.
+
K; TES? În rest neclar.
FOCAS (602—610).
29. AE. 10,40 g., 33 mm.
Focas și Leontia din față.
+
m; CON; Γ ; III = 604/5.
WROTH, I, p. 165, dar nu are exemplar pentru anul 3.
DOW, II, p. 163, idem.
30. AE. 10,30 g., 28,2 mm.
XXXX; KYZ; În rest neclar.
WROTH, I, p. 173, pl. XXI, 8.
DOW, II, p. 181 și urm.

Rebătută peste un follis al lui Mauriciu Tiberiu. Pe av. actual se văd urme din av. precedent⁸.

⁸ Ori de cîte ori mi-a fost posibil am precizat și urmele din vechea frapă. Dacă ele nu au fost suficient de clare m-am mulțumit doar să consemnez rebaterea.

CONSTANTIN VII ȘI ROMAN II (945—959).

31. AV. 2,10 g., 13,4 mm.

WROTH, II, p. 465, nr. 65, pl. LIII, 13.

Moneda a fost aurită; acum e foarte uzată și sub pojghița de aur se vede arama.

MONEDÉ ANONIME DIN VREMEA LUI IOAN TZIMISKES (969—976)

VASILE II ȘI CONSTANTIN VIII (976—1028)

(M. THOMPSON — CLASELE A 1 ȘI A 2⁹)

	ORNAMENTE		
	nimb	evanghelie	revers
32. AE. 5,31 g., 28 mm.		?	
33. AE. 6,15 g., 25,6 mm.		?	
34. AE. 6,95 g., 24,7 mm.			
35. AE. 7,05 g., 27 mm.			
36. AE. 7,10 g., 26,3 mm.			
37. AE. 7,40 g., 27,3 mm.			
38. AE. 7,62 g., 25,8 mm.			
39. AE. 8,20 g., 28,8 mm.			
40. AE. 8,28 g., 24,7 mm.		?	
41. AE. 8,40 g., 30,4 mm.		?	
42. AE. 8,50 g., 28,4 mm.			
43. AE. 8,70 g., 26,8 mm.			?
44. AE. 8,80 g., 27,5 mm.			
45. AE. 9,90 g., 27,6 mm.			
46. AE. 10,22 g., 29 mm.			

⁹ Monedele anonime AE avind pe av. bustul lui Christos cu evanghelia și pe rv. inscripție în 4 rânduri, au fost clasificate de M. Thompson (*Athenian Agora*, II, *Coin*, Princeton, 1951) în două categorii: A 1 și A 2, respectiv cele cu lion mic, ce aparținând domniei lui Ioan I (969—976) și cele cu lion mare, ce aparținând domniei lui Vasile II și Constantin VIII (976—1028). I. Dimian, *Cu privire la etnologia și atribuirea monedelor anonime bizantine de bronz*, SCN, III, 1960, p. 199—221, făcând o sinteză a studiilor de până atunci pe baza analizei unor surfrapări și cu alte argumente, susține că de fapt surfrapirile mari au fost emise în timpul domniei lui Ioan I iar cele mici, după D. Nitschal, *Coinage in the Balkans, 820—1355*, Thessaloniki, 1965, p. 42, respinge argumentarea lui I. Dimian și presupune că monedele din clasa A 1 ar putea fi provinciale. De asemenea, insistă asupra cunoașterii tuturor amănunțurilor stilistice care ar putea ajuta la mai bună determinare a arilor de circulație.

Reținând observația lui I. Dimian că împărțirea pe categorii de flanuri e dificilă și nu are o bază științifică (p. 206) am ajuns la concluzia că e mai bine să dau monedele în clasele A 1 și A 2 în ordinea crescând a greutateilor și cu precizarea amănunțurilor stilistice, pe cât mi-a stat în putință. S-ar fi putut alege și o grupă stilistică dar am preferat ordinea greutateilor pentru a evidenția variația lor.

47. AE. 10,50 g., 22,8 mm.		?	
48. AE. 10,77 g., 27 mm.			
49. AE. 10,80 g., 27,8 mm.			
50. AE. 10,90 g., 29,7 mm.			
51. AE. 11,60 g., 28 mm.			
Urme de tăiere cu dalta.			
52. AE. 11,70 g., 28 mm.		?	
53. AE. 12,22 g., 29,4 mm.		?	
54. AE. 12,50 g., 31,5 mm.		?	
55. AE. 12,70 g., 28,4 mm.		?	
56. AE. 13,45 g., 33 mm.		?	
Urme de tăiere cu dalta.			
57. AE. 13,85 g., 32,8 mm.		?	?
58. AE. 15,75 g., 33 mm.		?	
Găsită la Niculițel.			
59. AE. 17,81 g., 32,4 mm.		?	?

ROMAN III (1028 — 2034)

M. THOMPSON — CLASA B¹⁰

60. AE. 6,65 g., 26,9 mm.			
61. AE. 6,75 g., 29 mm.			
62. AE. 7,32 g., 28,6 mm.			
Surfrapată. Urme de tăiere cu dalta.			
63. AE. 8,75 g., 30,4 mm.			
64. AE. 9,62 g., 27 mm.			
65. AE. 9,35 g., 30,5 mm.			
Urme de tăiere cu foarfeca.			
66. AE. 9,65 g., 29,8 mm.			
67. AE. 10,30 g., 30 mm.			
68. AE. 11,30 g., 30 mm.			
69. AE. 11,68 g., 23 mm.			
70. AE. 12,12 g., 32,4 mm.			
71. AE. 12,70 g., 32,5 mm.			
Surfrapată.			
72. AE. 13,50 g., 30,8 mm.			
73. AE. 14,20 g., 29 mm.			

¹⁰ Av. Bust Christos + Γ MMA/NOVHAIK XC în fiecare limb al nimbului se află câte un pătrățel iar pe coperta evangheliei 5 perle mari. Rv. Cruce pe trepte IS HS /BASIL/BASIL.

MIHAIL IV (1034-1041)
M. THOMPSON - CLASA C¹¹.

74. AE. 5,33 g., 27,6 mm. 4 perle, 3 globule.
75. AE. 5,90 g., 28,7 mm. 6 perle, 1 globulă. Flan tăiat cu foarfeca.
76. AE. 6,52 g., 28,3 mm. 4 perle, 3 globule.
77. AE. 6,60 g., 26,5 mm. Idem.
5 perle, 3 globule. Flan tăiat cu foarfeca.
78. AE. 6,70 g., 27,3 mm. 4 perle, 3 globule.
79. AE. 6,73 g., 28,5 mm. Idem.
80. AE. 6,82 g., 28,2 mm. Idem.
81. AE. 6,93 g., 28 mm. 5 perle. Lipsește perla centrală. Globulă numai jos.
82. AE. 7,10 g., 26,4 mm. 4 perle, 1 globulă mare. Flan tăiat cu foarfeca. Rebătută peste un follis Roman III (1028-1034). Pe aversul actual se observă urme din aversul precedent (bust Christos) și de două ori inscripție IC XC. Pe revers se văd urmele unei cruci pe trepte.
83. AE. 7,55 g., 28,2 mm. 4 perle, 1 globulă mare. Flan tăiat cu foarfeca. Rebătută peste un follis Roman III (1028-1034). Pe aversul actual se observă urme din aversul precedent (bust Christos) și de două ori inscripție IC XC. Pe revers se văd urmele unei cruci pe trepte.
84. AE. 7,65 g., 30 mm.
85. AE. 8,30 g., 29,6 mm.
86. AE. 9,10 g., 30,1 mm.
87. AE. 9,48 g., 27,9 mm.
88. AE. 9,60 g., 30 mm.
Surfrapată. Pe av. actual se văd urme din rv. precedent (cruce pe trepte). Deci a fost rebătută peste un follis Roman III (1028-1034).
89. AE. 11,10 g., 30,5 mm. 5 perle, 1 globulă.
(pe hasta de jos sînt 3). Surfrapată. Urme de tăiere cu dalta.

CONSTANTIN IX (1042 - 1055)
M. THOMPSON - CLASA D¹².

ORNAMENT REVERS

90. AE. 5,10 g., 26,2 mm.
91. AE. 6,20 g., 27,4 mm.

- 11 Av. Christos 3/4. + (MMA/NOVHA Cîte un punct în fiecare limb. Rv. Cruce perlată IC HC/NI KA. Numărul perlelor variază de la 3 la 6 pe fiecare hasta a crucii. De asemenea și mărimea lor. Hasta de jos are de obicei o perlă în plus. În centrul crucii se găsește de obicei o perlă mai mare iar la capetele hastelor se află cîte una sau trei globule: una mai mare și două laterale, mai mici. Numerele indicate se referă la o singură hasta.
12 Av. Christos așezat pe tron cu spătar. În fiecare limb cîte un punct. Rv. Legendă în 3 rînduri: ISHS/BASIL/BASIL.

92. AE. 6,22 g., 25,5 mm. Idem
93. AE. 6,35 g., 26,2 mm. Idem
94. AE. 6,55 g., 26,5 mm. --+---; -U-
95. AE. 6,80 g., 32,7 mm. ?; -U-
Rebătută peste un follis Ioan. I.
Flanul a fost mult lătit și subțiat cu această ocazie.
96. AE. 6,90 g., 28 mm. ?; -U-
97. AE. 7,00 g., 28,9 mm. --+---; -U-
98. AE. 7,05 g., 28,9 mm. --+---; -U-
99. AE. 7,12 g., 28,5 mm. ; -U-
100. AE. 7,28 g., 31,7 mm. --+---; -U-
101. AE. 7,30 g., 29,9 mm. --+---; -U-
Plan tăiat cu dalta.
102. AE. 7,50 g., 27,4 mm. Idem
103. AE. 7,60 g., 26,1 mm. Idem
104. AE. 7,80 g., 28,8 mm. Idem
105. AE. 7,85 g., 27,9 mm. Idem
106. AE. 7,98 g., 29,5 mm. Idem
107. AE. 8,30 g., 29 mm. Idem
108. AE. 8,90 g., 32,6 mm. Idem
Primul rînd al legendei: ISHC --e-; -U-
109. AE. 9,20 g., 31,5 mm. --+---; -U-
110. AE. 9,25 g., 28 mm. Idem
111. AE. 10,05 g., 30,8 mm. Idem
Flan tăiat cu dalta.
112. AE. 10,10 g., 28 mm. Idem

ISAC I (1057 - 1059).
M. THOMPSON - CLASA E¹³.

113. AE. 2,40 g., 22 mm. Atribuire incertă.
114. AE. 5,85 g., 27 mm. Rebătută peste un follis Mihail IV (1034-1041). Pe avers se văd urmele unei cruci perlate. Pe rv. bustul lui Christos cu evanghelia.
115. AE. 12,55 g., 29 mm. Flan tăiat cu dalta. Rebătută peste un follis Roman III (1028-1034). Pe av. se văd urmele unei stanțe cu bust Christos iar pe

- 13 Av. Bust Christos. Rv. Legendă în 3 rînduri. Deoarece sînt numai 3 exemplare, dintre care unul incert și două surfrapate, n-am mai reprodus amănuntele stilistice. Menționez doar că se disting cîte 2 puncte în fiecare limb și o cruce pe reversul nr. 115. Acest tip a fost atribuit lui Constantin X.

rv. urmele unei cruci pe trepte. Hasta orizontală a rămas aproape neatinsă de noua stanță.

CONSTANTIN X (1051 — 1067).
M. THOMPSON — CLASA F¹⁴.

116. AE. 7,90 g., 27,9 mm. Surfrapată ?
117. AE. 8,60 g., 26,8 mm. Surfrapată ?

ROMAN IV (1067 — 1071).

118. AE. 3,85 g., 25,6 mm.
WROTH, II, p. 527, Tip 2, pl. LXII.
119. AE. 7,45 g., 25,9 mm.
WROTH, ca mai sus.
120. AE. 8,60 g., 26,7 mm.
WROTH, ca mai sus.

M. THOMPSON — CLASA G¹⁵.

121. AE. 3,20 g., 25 mm.
Lipsește o așchie din rv.
122. AE. 4,87 g., 26,2 mm.
123. AE. ↑ . 5,18 g., 26 mm.
124. AE. ↑ . 5,56 g., 27,6 mm. Surfrapată.
125. AE. ↑ . 6,18 g., 26,4 mm.
126. AE. ↑ . 6,28 g., 28,3 mm. Surfrapată.
127. AE. ← . 6,85 g., 27,6 mm. Surfrapată ?
128. AE. → . 8,20 g., 27,7 mm. Dublă frapă.
Se observă în special pe rv. Inscripția MP · OV apare de două ori.

MIHAIL VII (1071 — 1078).

129. AE. → . 3,77 g., 25,5 mm.
WROTH, II, p. 533, nr. 24, pl. LXIII, 1.
130. AE. ← . 4,83 g., 23,8 mm.
WROTH, ca mai sus, dar ambele exemplare sînt variante față de catalog: steaua de pe rv. este alcătuită din globule iar în WROTH din raze.

14 Av. Christos așezat pe tron fără spătar. Rv. legendă în 3 rînduri — + —.
15 Av. Bust Christos. Rv. Bust Sfînta Maria.

M. THOMPSON — CLASA H¹⁶.

131. AE. 4,65 g., 26 mm.
Rebătută peste un follis Roman IV (1067—1071).
132. AE. 5 g., 24 mm.
133. AE. 5,65 g., 23,8 mm.

NICEFOR III (1078 — 1081).
M. THOMPSON — CLASA I¹⁷.

134. AE. 1,45 g., 20 mm.
135. AE. 2,50 g., 20,9 mm.
136. AE. 3,75 g., 20,8 mm.
137. AE. 4,07 g., 21,4 mm.
138. AE. 6,20 g., 24,2 mm.

Rebătută peste un follis Mihail VII (1071—1078). Pe av. se văd urmele unei cruci patriarhale.

ALEXIUS I (1081 — 1118).

139. BILLON. 2,90 g., 26,7 mm.
WROTH, II, p. 544, tip 7, nr. 23, pl. LXV, 1¹⁸.

M. THOMPSON — CLASA J¹⁹.

140. AE. 3,00 g., 24,2 mm.
141. AE. 4,45 g., 28 mm.
Rebătută peste un follis Mihail IV (1034—1041). Pe av. se văd urmele unei cruci perlate și inscripția IC XC/NIKA. Pe rv. se disting contururile lui Christos 3/4. Acest exemplar e deosebit de interesant deoarece a circulat circa o jumătate de secol.
142. AE. 5,42 g., 24,5 mm. Surfrapată.
Pe av. se văd urmele unei cruci latine. Rebaterea s-a făcut peste un follis Nicefor III (1078—1081).

16 Av. Bust Christos. Rv. Cruce patriarhală.

17 Av. Bust Christos. Rv. Cruce latină.

18 Aceste monede, cu tipul „incoronarea” au fost datate în anul 1097. Michael I. Hendy, *Coinage and Money in the Byzantine Empire, 1081—1261*, Washington, 1969, p. 40—41; Morrisson, *op. cit.*, II, p. 668; D. Metcalf, *op. cit.*, p. 91, consideră că emisiunea datează din 1092.

19 Av. Bust Christos. Rv. Cruce pe semikrînă.

143. AE. 2,25 g., 22,6 mm.
 144. AE. . 4,05 g., 24,2 mm.
 145. AE. 4,20 g., 22,5 mm.
 146. AE. 4,75 g., 24,7 mm.
 147. AE. 5,60 g., 22,3 mm.
 148. AE. 6,30 g., 24,2 mm.
 149. AE. 6,70 g., 21,7 mm.

Din întregul lot ne reține atenția numerele 5, 9, 20, 21, 29, 129 și 130, care sînt variante față de cataloage. O mențiune merită și nr. 139 care provine dintr-o matriță nouă și se află într-o foarte bună stare de conservare, deși aliajul pare destul de slab.

Repartiția monedelor pe împărați și ateliere monetare este următoarea²¹:

Împăratul	Anii de domnie	Exemplare	Ateliere monetare
Anastasius	(491—518)	1	Constantinopole = 1
Justin I	(518—527)	4	Constantinopole = 4
Iustinian	(527—565)	8	Constantinopole = 7 Nikomedia = 1
Iustin II	(565—578)	11	Constantinopole = 8 Nikomedia = 1 Thessalonic = 2
Mauriciu Tiberiu	(582—602)	4	Constantinopole = 1 Thessalonic = 3
Focas	(602—610)	2	Constantinopole = 1 Cizic = 1
Constantin VII și Roman II	(945—959)	1	
Ioan I — Vasile II și Constantin VIII	(969—1028)	28	
Roman III	(1028—1034)	14	
Mihail IV	(1034—1041)	16	
Constantin IX	(1042—1055)	23	
Isac I	(1057—1059)	3	
Constantin X	(1059—1067)	2	
Roman IV	(1067—1071)	11	

²⁰ Av. Bust Christos. Rv. Sfînta Maria orans. Cerc de puncte.

²¹ O notă statistică a apărut în SCN, VI.

Împăratul	Anii de domnie	Exemplare	Ateliere monetare
Mihail VII	(1071—1078)	5	
Nicefor III	(1078—1081)	5	
Alexius I	(1081—1118)	11	
Total		149 exemplare	

Calculînd indicele monede/ani de domnie²² putem realiza mai bine densitatea monedelor în anumite perioade, cu toate că o serie de factori, între care viteza lor de circulație, ne scapă încă.

Anastasius	$-\frac{1}{27}$	$= 0,037$
Iustin I	$= \frac{4}{9}$	$= 0,44$
Iustinian	$-\frac{8}{38}$	$= 0,21$
Iustin II	$= \frac{11}{13}$	$= 0,85$
Mauriciu Tiberiu	$= \frac{4}{20}$	$= 0,20$
Focas	$= \frac{2}{8}$	$= 0,25$
Constantin VII	$= \frac{1}{46}$	$= 0,022$
Ioan I — Vasile II și Constantin VIII	$= \frac{28}{59}$	$= 0,47$
Roman III	$= \frac{14}{6}$	$= 2,33$
Mihail IV	$= \frac{16}{7}$	$= 2,29$
Constantin IX	$= \frac{25}{13}$	$= 1,97$

²² B. Mîtreă, Unele aspecte ale circulației monetare bizantine timpurii la Dunărea de Jos, comunicare prezentată în 1968 la Institutul de Arheologie,

Isac I	=	$\frac{5}{2}$	=	1,5 ¹
Constantin X	=	$\frac{2}{8}$	=	0,25
Roman IV	=	$\frac{11}{4}$	=	2,75
Mihail VII	=	$\frac{5}{7}$	=	0,70
Nicefor III	=	$\frac{5}{3}$	=	1,67
Alexius I	=	$\frac{11}{37}$	=	0,30 ²³

Cele 20 de exemplare neidentificate reprezintă 13,40% față de cele identificate și majoritatea sînt tot anonime; ele nu au fost luate în calcul la stabilirea procentajelor.

Interpretarea statistică a materialului dă loc la unele observații ce pot conduce la concluzii raportate la situația istorică a regiunii din care provin monedele. Nu intenționez să insist asupra însemnătății economice și strategice a vechii așezări Noviodunum (Isaccea) căci descoperirile de acolo au făcut obiectul a numeroase studii²⁴; doresc numai să corelez datele numismatice oferite de această colecție cu altele, deja cunoscute, în speranța de a aduce un plus de informație atît de necesar, mai ales pentru această epocă.

[23 Pentru acest împărat cifra nu este semnificativă deoarece în calcul nu intră decît monedele anonime atribuite lui și un exemplar din tipul „incoronarea”.

[24 Cu titlu informativ vezi Gh. Ștefan, *Monuments inédits de Noviodunum, Dacia*, IX, N. 1941-1944, p. 473-483; I. Barnea, B. Mitrea, N. Angheliescu, *Săpăturile de salvare de la Noviodunum, Materiale*, IV, 1957, n. 152-165; I. Barnea, B. Mitrea, *Săpăturile de salvare de la Noviodunum, Materiale*, V, 1959, p. 461-473; Expectatus Bujor, Gavrilă Simion, *Săpăturile de salvare din cimitirul roman de la Isaccea, Materiale*, VII, 1961, p. 391-399; I. Barnea *Sigiliu bizantine de la Noviodunum SCN*, IV, 1968, p. 239-247; C. Preda, G. Simion, *Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Isaccea și atacul gotic din vremea lui Gallienus, Peuce*, II, Tulcea, 1971, p. 167-178. I. Mișea menționează drumul comercial care trecea în secolul VI pe la Isaccea, pe valea Siretului, pînă în Moldova de nord și arată că „... în ruinele de la Isaccea s-au găsit monede de la Alexe Comnenul, Ion Comnenul și Manuel Comnenul. Se pare că la Noviodunum era în acea vreme antrepozițul general al comerțului bizantin spre nord-est” (*Infuziunea bizantină în regiunea carpato-dunăreană pînă la sfîrșitul secolului al XII-lea în baza monedelor răspîndite*, BSNR, XXVII-XXVIII, 1933-1934, p. 110). Unii cercetători cred că aici a fost Vicina. Cf. Const. C. Gărescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne*, Constanța, 1966, p. 6, nota 8 și p. 33. Alte păreri, P. Diaconu, *Despre localizarea Vicinilor, Pontica*, 3, 1970, p. 275-295. În lucrarea *Din istoria Dobrogei Isaccea o poziție în vol. II*, București, 1968, la p. 421-422 (nota 19), 426, 430, 444 (nota 21), 476-477 iar în vol. III, București, 1971, la p. 14 (nota 30), 29, 76, 116, 156 (nota 274), 178, 243, 266, 271, 311, 326, 329, 330, 333.

Se disting de la bun început două perioade reflectate în mod diferit în acest lot de monede: una care cuprinde secolul VI și începutul secolului VII și cealaltă, întinzîndu-se din ultima treime a secolului X și pînă în secolul XII.

Nu avem nici o monedă din secolele VIII — IX²⁵; dealtfel este cunoscută sărăcia de descoperiri monetare din această perioadă nu numai de la noi ci din întreaga lume bizantină²⁶. Pentru primele 2/3 ale secolului X avem un singur exemplar (Constantin VII și Roman II) care este foarte uzat și identificarea lui prezintă oarecare nesiguranță.

În legătură cu prima perioadă, dispunînd și de alte evidențe²⁷ voi încerca unele comparații. Se observă că apar mult mai puține exemplare din sec. VI—VII, atît la Isaccea, cit și în alte porturi dunărene, decît pe litoral. De la Anastasius la Iustin II, timp de peste 2/3 de veac, avem în acest lot numai 13 monede, dintre care 12 provin de la Constantinopole. Pentru epoca lui Iustin II și Mauriciu Tiberiu, adică circa 1/3 de veac, avem 15 monede, dintre care 9 provin din Constantinopole, 1 din Nikomedia și 5 din Thessalonica, ceea ce pare să indice, în afară de o înviorare a circulației și o orientare a schimburilor către alte centre, nu numai spre capitală. Remarcăm totodată că situația de la Isaccea concordă oarecum cu cea din alte porturi dunărene pentru care avem date, în special Păcuil lui Soare²⁸. Această stare de lucruri ne îndeamnă să credem că:

a) În secolele V — VII schimburile comerciale se efectuau mai mult între centrele bizantine și litoralul pontic iar patrunderea monedelor pe Dunăre era comparativ mai redusă.

[25 Absența monedelor nu înseamnă încetarea vieții ci doar reducerea sau lipsa schimburilor monetare. De altfel este posibil ca între monedele neidentificate să se găsească astfel de exemplare; ele nu lipsesc cu desăvîrșire din Dobrogea. Cf. Gh. Păunaru Borda, Al. Popoaia, *Monedele bizantine din colecția Muzeului din Constanța*, în mss.; I. Barnea, *Dobrogea în secolele VII—X, Peuce*, II, Tulcea, 1971, p. 214; R. Florescu și R. Ciobanu, *Problema stăpînirii bizantine în nordul Dobrogei în sec. IX—XI, Pontica*, 5, 1972, p. 395, cu precizarea că cele 50 de monede din tezaurul de la Greș sînt de aur.

[26 I. Dințian, *Cîteva descoperiri...*, SCN, I, 1957, p. 204-214 cu bibliografia acolo; I. Barnea, *op. cit.*, supra, p. 205-206 și notele 3-5 referitoare la „perioada secolelor întinse-ase”.

[27 B. Mitrea, *Păcuil lui Soare*, București, 1972, n. 162-183; Gh. Păunaru Borda, *Monede bizantine de bronz din secolele V—VII în Dobrogea*, BM, 40, 1971, 3, p. 51-57, acelas, *Monnaies byzantines des VI—VII siècles en Dobrougea*, comunicare la al XIV-lea Congres Internațional de studii bizantine, București, 10 septembrie 1971; Gh. Păunaru Borda, Al. Popoaia, *Monede bizantine dintr-o colecție formată la Constanța, Pontica*, 8; P. Diaconu, *Capidava*, București, 1958, p. 238, 244, publică 26 de monede anonime asupra cărora revine în *Lex Petchonégues au Bas-Danube*, București, 1971, p. 44, nota 118, retribuidînd-le după clasificarea M. Thompson.

[28 Pentru Dinogeția, vezi B. Mitrea în *Pontica*, 7, 1974, n. 69-72.

b) În vremea lui Iustin II a avut loc o înviorare a vieții economice, reflectată în circulația monetară, atât din punct de vedere numeric cât și în ceea ce privește proveniența exemplarelor²⁹.

c) Din evidența de la Isaccea lipsesc exemplarele emise între anii 575—586 (deși nu cunoaștem datarea nr. 28) ceea ce înseamnă o întrerupere de circa un deceniu a relațiilor cu centrele economice bizantine³⁰.

Din acest punct de vedere situația de la Isaccea seamănă destul de mult cu cea înregistrată la Constanța și cam peste tot în Dobrogea³¹.

d) Emisiunile de la începutul secolului VII sînt mult mai slab reprezentate; ele încetează cu Focas, mai timpuriu decît în restul Dobrogei, în special pe litoral, unde apar și monedele de la Heraclius³². S-ar putea presupune că între exemplarele neidentificate ar exista și astfel de monede, dar și descoperirile publicate în 1959 arată că lista se încheie cu Focas³³.

Repartiția monedelor în timp este, cred, semnificativă. Ultimul exemplar Iustinian, datat sigur, este din anul 558/9, ceea ce ar putea constitui un argument pentru un răspuns afirmativ la întrebarea dacă

29 Această situație reiese nu numai din evidentele de la noi ci și din alte părți. În tabelul publicat de M. Thompson, *op. cit.*, p. 7, apar 163 de exemplare de la Iustin II față de 84 de la Iustinian. La nord de Dunăre situația e aceeași: cf. C. Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpațo-dunăreană*, SCIV, 23, 1972, 3, p. 380—381 (93 exemplare Iustin II față de 81 exemplare Iustinian). În mod deformat prezintă situația I. Jurakova, *Particularités dans la circulation des monnaies byzantines du VI—VIIe siècle sur le littoral occidental de la Mer Noire, Bizantinobulgarica*, II, 1966, p. 223—227. Analizînd numai tezaurele are impresia că sînt mai numeroase exemplare de la Iustinian. Trebuie să ținem cont că: 1) înroparea se petrece în împrejurări anormale și absența unor monede din tezaure nu înseamnă lipsa lor din circulație și 2) nu atît numărul total importă cît raportul monede/ani de domnie.

30 În anii 578—587 stăpînirea bizantină a fost serios zdruncinată la Dunăre și în Balcani de incursiunile slavilor și avarilor. Cf. Louis Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, Paris, 1969, p. 47—48; D. M. Metcalf, *The Slavonic Threat to Greece circa 580: some evidence from Athens*, *Hesperia*, XXXI, 1962, p. 134—157.

Pentru Dobrogea vezi I. Barnea, *DID*, II, p. 432—433; în privința constatărilor arheologice, A. Petre, *Quelques données archéologiques concernant la continuité de la population et de la culture romano-byzantines dans la Scythie Mineure aux VIe et VIIe siècles de notre ère*, *Dacia*, NS, VII, 1963, p. 317—353. M. Simpetru, *Situația Imperiului romano-bizantin de la Dunărea de Jos la sfîrșitul secolului al VI-lea și începutul celui de al VII-lea*, SCIV, 22, 1971, 2, p. 217—245 combătut pentru rigiditate, între alții și de C. Scorpan, *Date referitoare la sec. VI și VII pe teritoriul Dobrogei*, *Pontica*, 5, 1972, p. 349—372.

31 Gh. Poenaru Bordea, Al. Popoca, *op. cit.*, în *Pontica*, 8.

32 Vezi tabelul comparativ. De asemenea H. Nubar, *Monedele bizantine de la începutul sec. VIII și sfîrșitul cetății Histria*, SCN, III, 1960, p. 183—195, menționează 14 monede Focas și 3 Heraclius.

33 I. Barnea, B. Mitrea, *op. cit.*, *Materialc*, V, 1959, p. 471.

Noviodunum s-a prăbușit sau nu în fața atacului kutrigurilor, așa cum s-a întîmplat cu Dinogetia în acel an³⁴. Un deceniu încheiat monedele lipsesc, lucru explicabil dacă ținem cont de invazia avarilor din 561—562 și mai ales din 566³⁵. Seria este reluată apoi, mai consistent decît înainte, ceea ce indică refacerea așezării și creșterea rolului ei economic, pînă la o nouă întrerupere, în 574. Circulația monetară reluată în 586, mai timid, este oprită brusc în 592, ceea ce pledează pentru părerea că războaiele purtate în această vreme au afectat și nordul Dobrogei³⁶.

Abia în vremea lui Focas mai apar două exemplare, ambele din prima parte a domniei. Este de presupus că factorul slav s-a manifestat ca un element paralizant la Dunăre și în nordul Dobrogei cu circa un deceniu mai înainte de a provoca aceleași fenomene și în restul acestui teritoriu, pînă pe litoral.

Cea de-a doua perioadă începe o dată cu revenirea controlului bizantin la Dunăre, în vremea lui Ioan Tzimiskes (969—976). De fapt el continua politica lui Nicefor Focas (963—969), de întărire militară a imperiului și de slăbire a statului bulgar chiar dacă provocarea invaziei oștilor kievene ale lui Sviatoslav nu a fost de bună inspirație, căci mai apoi bizantinii l-au îndepărtat cu greu din aceste ținuturi, unde intenționa să rămîină³⁷.

Distrugerea forței bulgarilor și supunerea lor pot fi considerate complete în urma campaniilor victorioase ale lui Vasile II (976—1025)³⁸. După moartea acestuia însă imperiul slăbește; urmașii săi promovează o politică de defensivă, adesea ineficace în fața atacurilor tot mai frecvente ale peceneșilor³⁹ și apoi ale uzilor⁴⁰, situația îmbunătățindu-se abia în vremea lui Alexius Comnenul (1081—1118). Peceneșii au fost zdrobiți în 1091 de către armata bizantină aliată cu cea a cumanilor⁴¹.

Pentru această epocă plină de frămîntări evidența monetară indică o viață economică intensă. Fără să ignorăm rolul pe care banul l-a jucat nu numai în schimburile comerciale, ci ca mijloc de plată a unor servicii, alianțe politice, informații sau pur și simplu ca soldă, remarcăm totuși că pentru astfel de scopuri moneda de bronz nu e

34 *DID*, III, p. 429—430.

35 *Ibid.*, *Istoria României*, I, București, 1960, p. 603—604.

36 *DID*, II, p. 435—438. Cam la aceeași dată se opresc seriile acestor ani și la Histria. Al. Suceveanu și C. Scorpan *Stratigrafia Histriei romane (Istria în lumina săpăturilor din 1969 și 1970 în sectorul central)*, *Pontica*, 4, 1971, p. 164, nota 14.

37 G. Schlumberger, *Nicéphore Phocas*, Paris 1923, p. 451—474; Louis Bréhier, *op. cit.*, p. 173—175; *DID*, III, p. 71 și urm.

38 Louis Bréhier, *op. cit.*, p. 191—193; *DID*, III, p. 93—97.

39 *DID*, III, p. 120—133, P. Diaconu, *Les Petchénègues...*, p. 39—65, 73—78, 110—111, 116—119.

40 *Idem*, p. 79—81.

41 *Ibid.*, p. 130—134. *DID*, III, p. 148—153.

cea mai potrivită. Ori, tocmai aceasta abundă⁴² și pe ea ne bazăm constatările de față.

În ultimele trei decenii ale secolului X și primul sfert al secolului XI observăm o pătrundere treptată a monedelor anonime AE, precedate de un exemplar Constantin VII și Roman II, aurit⁴³. În timpul scurtii domnii a lui Roman III (1028—1034) pătrunderea este mult mai accentuată, înregistrând un spor de cca. 5 ori⁴⁴. Este vremea în care regiunea a beneficiat de liniștea obținută în urma campaniilor lui Vasile II. Dacă în timpul acestuia a fost înființată o monetărie la Dunărea de Jos⁴⁵, ea a continuat să emită și în perioada următoare, suplinind nevoia de mijloace de schimb pentru comerțul local. Este un argument în plus pentru a susține observațiile lui P. Diaconu că atacurile din 1027 și 1032 nu au afectat Dobrogea, care a cunoscut în această vreme o perioadă liniștită⁴⁶.

În vremea lui Mihail IV (1034—1041) nivelul circulației se menține la Isaccea și continuă să crească la Păcuil lui Soare. La Dinogetia s-a putut data un nivel de locuire prin prezența a 100 de monede AE de la acest împărat⁴⁷. Este de presupus că nu numai cetatea de la Păcuil nu a fost afectată de raidurile pecenege din 1034, 1035 și 1036⁴⁸, cu toate că în 1036 Capidava a fost distrusă⁴⁹, ci și alte centre au scăpat atunci, între care Isaccea.

Anii 1036—1048 au fost liniștiți pentru Dobrogea⁵⁰. Prima jumă-

42 În afară de numeroase descoperiri întâmplătoare la Isaccea au fost recoltate din săpături 58 de monede bizantine, toate de bronz, între care două de la Iustinian... „iar restul se egalonează începând din secolul X (Ioan Tzimisces) până spre sfârșitul secolului al XII-lea (dinastia comnenilor)”. „Alte 27 de monede sînt din epoca bizantină, una emisă în timpul lui Iustinian I, iar celelalte sub împărații bizantini din secolele XI—XII”. *Materiale*, IV, p. 169.

43 Astfel de monede serveau la completarea imenselor sume în aur pe care imperiul le plăcea ca tribut în unele situații. Pentru plăți unilaterale (tribut, daruri, răscumpărări etc.), vezi S. Leshnev, *Za Prankivane i Rolyata na Parite v Feodalna Bulgarya*, Sofia, 1958, ap. D. Metraif, *Coinage in the Balkans*, p. 17, nota 1.

44 Raportul monede/ani de domnie are valoare în cadrul unui lot de monede; el poate fi comparat cu datele oferite de alte loturi numai dacă numărul total de exemplare este apropiat. Situația obținută devine semnificativă pentru o regiune dacă există evidență din cît mai multe localități. Calculul procentual din tabelul anexat nu constituie un criteriu absolut deoarece el se referă la numărul de monede bizantine identificate în colecția Nicomir Pascanu, la numărul total de monede de la Păcuil lui Soare (cele bizantine reprezintă aproape 93%). Pentru Constanța el a fost stabilit în funcție de numărul total de monede bizantine din secolele V—VII. În colecția Muzeului din Constanța (pînă în 1964) acestea reprezentau cam jumătate din numărul total de monede bizantine.

45 D. Metraif, *op. cit.*, p. 39.

46 P. Diaconu, *op. cit.*, p. 40, 44.

47 Eugen Ciomsa, în *Dinogetia*, București, 1967, p. 29.

48 G. Florescu, R. Florescu, *Gloria Clacalopol. Săpăturile arheologice de la Capidava, Materiale*, VII, 1962, p. 755.

49 P. Diaconu, *op. cit.*, p. 51.

50 *Ibid.*

tate a domniei lui Constantin IX (1042—1055) s-a petrecut fără primejdii pentru aceste ținuturi. Probabil că din această parte a domniei datează majoritatea monedelor găsite aici. Invazia pecenegă din 1046—1049, deși nu a afectat direct Dobrogea⁵¹ se resimte totuși în circulația monetară printr-o scădere ușoară și la Isaccea și la Păcuil lui Soare. Scăderea se accentuează tot mai mult în vremea lui Isac I (1057—1059) și devine catastrofală în timpul lui Constantin X (1059—1067): din 8 ani de domnie nu avem decît 2 exemplare. Dacă această situație se datorează tulburărilor provocate de pecenegi în 1059⁵² sau mai degrabă atacului uzilor din 1064 sau 1065 cînd a avut loc și distrugerea Dinogetiei⁵³ înseamnă că în 1059 a fost afectat Păcuil⁵⁴, unde nu există nici o monedă Isac I, iar în 1065 a suferit mai mult nordul Dobrogei, în timp ce la Păcuil are loc o revenire a circulației la un nivel apropiat de cel anterior.

În vremea domniei lui Roman IV (1067—1071) refacerea economică se reflectă în mod sensibil în evidența monetară: din 4 ani de domnie avem în această colecție 11 exemplare, raportul monede/ani fiind cel mai ridicat. O scădere substanțială se petrece în timpul lui Mihail VII (1071—1078), fapt ce trebuie pus în legătură atît cu tulburările politice cît și cu criza economică pe care a cunoscut-o imperiul atunci⁵⁵.

În vremea lui Nicefor III (1078—1081) și Alexius I (1081—1118) situația pare că se îmbunătățește. Preocupările noastre în legătură cu evidența de la Isaccea se opresc pentru moment aici. Fără a exagera rolul cifrelor și fără să cred că ele pot explica totul, am încercat să aduc o modestă contribuție la mai buna cunoaștere a mo-

51 *Ibid.*, p. 63, nota 175.

52 *Ibid.*, p. 76—78.

53 Gh. Ștefan și colaboratorii, *Dinogetia*, p. 399.

54 Pentru situația stratigrafică vezi P. Diaconu, *Păcuil lui Soare*, p. 50—51.

55 Louis Bréhier, *op. cit.*, p. 232—236. *DD*, III, p. 135—137.

56 Sînt pe deplin conștient de limitele și valoarea relativă a observațiilor ce se desprind din analiza acestei colecții. Ele ar putea fi puse sub semnul întrebării pentru mai multe motive. Astfel, nu avem nici o garanție că exemplarele au fost recoltate absolut toate la Isaccea, nefiind înregistrate fiecare cu locul precis de găsit. Mă încred în afirmațiile născutului Pascanu, care le-a adunat cu dragoste și a lăsat mîrte peis care o monedă găsită la Niculitel. Se poate presupune că, obținînd unele monede prin schimb, posesorul să fi avut o preferință pentru anumite tipuri sau să fi dorit să-și completeze colecția cu totii împărații. Cel care l-a răscumpărat sînt însă că Nicomir Pascanu păstra toate monedele bizantine și nu a cedat nici una în schimb altele. De altfel el nici nu curoștea atribuirea monedelor anonime, dată de ce cred că această colecție reflectă circulația din epoca respectivă în nordul Dobrogei.

Urmele de prelevare de metal marcate pe 13 exemplare falsevalve (fig. 2) și în *Monetare*, V, p. 471) ne îndeamnă să credem că așa își procurau unii meșteri locali metalul pentru confecționarea obiectelor mici: medalioane, cărlige de unghie, cruciulite, cuie, etc.

dului în care evenimentele s-au reflectat în viața economică a străvechii așezări Isaccea⁵⁶.

Evidența monetară din secolele V—VII în unele colecții și descoperiri arheologice dobrogene

Impăratul	Colecția Nicănor Pașcanu		Păcuilul lui Soare		Colecția Muzeului din Constanța		Colecția Ermides Pandelis (Constanța)	
	Nr. exempl.	Pro-cen-taj	Nr. exempl.	Pro-cen-taj	Nr. exempl.	Pro-cen-taj	Nr. exempl.	Pro-cen-taj
Anastasiuș (491—518)	1	0,67 %	1	0,16 %	20	8,33 %	5	3,78 %
Iustin I (518—527)	4	2,67 %	2	0,32 %	30	12,34 %	12	9,09 %
Iustinian (527—565)	8	5,37 %	—	—	56	23,04 %	27	20,45 %
Iustin II (565—578)	11	7,38 %	6	0,96 %	68	27,98 %	40	30,30 %
Tiberiu II (578—582) Constantin	—	—	—	—	9	3,70 %	3	2,27 %
Mauriciu Tiberiu (582—602)	4	2,67 %	1	0,16 %	27	11,11 %	24	18,18 %
Focas (602—610)	2	1,34 %	—	—	10	4,11 %	16	12,12 %
Heraclius (610—641)	—	—	—	—	7	2,88 %	5	3,78 %

Regret că n-am avut posibilitatea revederii materialului pentru a nota și alte date tehnice: gradul de uzură, starea de conservare, uzura matritei și centrarea pe flan, precum și cât mai multe amănunte stilistice.

Situația comparativă a monedelor bizantine anonime la Dunărea de Jos în secolele X—XI.

Impăratul	Colecția Nicănor Pașcanu			Păcuilul lui Soare		
	Nr. exempl.	Raport monede/ ani de domnie	Pro-cen-taj	Nr. exempl.	Raport monede/ ani de domnie	Pro-cen-taj
Ioan I — Vasile II și Constantin VIII (969—1028)	28	0,47	18,79 %	36	0,61	5,78 %
Roman III (1028—1034)	14	2,33	9,39 %	45	7,05	7,22 %
Mihail IV (1034—1041)	16	2,29	10,74 %	81	11,57	13,00 %
Constantin IX (1042—1055)	23	1,77	15,44 %	145	11,15	23,27 %
Isac I (1057—1059)	3	1,50	2,01 %	—	—	—
Constantin X (1059—1067)	2	0,25	1,34 %	76	0,5	12,19 %
Roman IV (1067—1071)	11	2,75	7,38 %	73	18,25	11,72 %
Mihail VII (1071—1078)	5	0,70	3,36 %	52	7,43	8,35 %
Nicefor III (1078—1081)	5	1,67	3,36 %	24	6,00	3,85 %
Alexius I (1081—1118)	11	0,30	7,38 %	19	0,51	3,05 %

AL. POPEEA

MONNAIES BYZANTINES DU NORD DE LA DOBROUDJA

AL. POPEEA

— Résumé —

L'auteur publie dans le présent article un lot de 149 monnaies byzantines de la collection privée du monastère Cocoșu (dépt de Tulcea). Elles proviennent, à une seule exception, (no 58 = Niculițel) d'Isaccea. Grâce à l'interprétation statistique du matériel présenté par la catalogue, on peut tirer quelques conclusions relatives à la situation historique de la région du nord de la Dobroudja.

C'est ainsi que l'auteur distingue deux périodes reflétées de manière différente par ce lot de monnaies. La première englobe le VIe siècle et le commencement du

VIIe, le seconde couvrant le dernier tiers du Xe siècle pour se prolonger jusqu'au XIIe siècle.

Une fois de plus on est amené à constater la pénurie des découvertes monétaires datées des VIIIe et IXe siècles — pénurie caractéristique à la totalité du monde byzantin.

L'auteur estime que par rapport au littoral, la monnaie byzantine arrive plus difficilement dans la zone danubienne. D'autre part, l'absence dans cette zone des émissions des années 575—586 suppose une interruption d'environ une dizaine d'années des liens avec le pouvoir byzantin central — situation, du reste, générale pour la Dobroudja. La chronologie des monnaies (dont le dernier exemplaire de Justinien est daté avec certitude de 558/559) permet à l'auteur de répondre par l'affirmatif à la question de savoir si Noviodunum s'est écroulée — comme il était advenu de Dinogetia — ou non sous l'attaque des Koutrigoures.

Pauvrement représentées, les émissions du début du VIIe siècle témoignent du fait que le facteur paralysant s'est manifesté en tant que tel sur le Danube et dans le nord de la Dobroudja environ une décennie avant de susciter des phénomènes similaires dans la partie occidentale de ce territoire.

Compte tenu de la période si trouble des Xe—XIIe siècles, la situation monétaire révèle une intense vie commerciale. On constate pour la fin du Xe et le commencement du XIe siècle la pénétration des monnaies anonymes AE, pénétration devenue plus active sous Romain III (1028—1034) grâce au calme obtenu par les campagnes de Basile II.

L'existence d'un centre d'émission monétaire au Bas-Danube semble se confirmer; il a poursuivi son activité afin de suppléer aux besoins de moyens d'échange du commerce local. L'auteur estime que ce fait constitue un argument en faveur de la thèse que les attaques des années 1027 et 1032 n'ont pas affecté la Dobroudja. La diminution du circuit monétaire devient encore plus sensible à l'époque d'Isac I (1057—1059) et tout-à-fait catastrophique sous Constantin X (1059—1067), à cause des troubles suscités par les Petchénègues et les Onzes.

Le rétablissement économique à l'époque de Romain IV (1067—1071), suivi par la chute signalée sous Michel VIII (1071—1078), qui fit place à son tour à une sensible amélioration sous les Nicéphore III (1078—1081) et Alexis I (1081—1118) sont également soulignés vivement par l'évidence monétaire.

